Cizre Jitem Davası ve Türk Devletinin 'Cezasızlık'[1] Siyaseti

Ayhan Işık

Geçen hafta gazetelere küçük bir haber düştü. Toplumda "Cizre JİTEM Davası" olarak bilinen ve 1993-1995 yılları arasında Cizre'de yirmi sivilin zorla kaybedilmeleri/öldürülmelerine dair Diyarbakır Cumhuriyet Başsavcılığının 14.07.2009 tarihinde açtığı 'Cemal Temizöz ve Diğerleri' davası geçen hafta Eskişehir'de devam etti. Memleketin ağır siyasi ve psikolojik sorunlarının ve yarılmalarının olduğu bir döneme denk gelen dava, birkaç gazete ve haber sitesi dışında pek gündem olmadı ve yeterince dikkate alınmadı. Oysa bu ve buna benzer davalar Türk devlet yapısının siyasi ve hukuki olarak nasıl işlediğini, kendi yasalarının bağlayıcı kuralları olsa da devlet mensuplarına cezasızlık siyasetini nasıl sürdürüldüğünü bir kez daha çok açık bir biçimde bizlere gösterdi. Nedir cezasızlık siyaseti? Devletin yasal yollarla yapamadığı birçok kirli işini yaptırdığı veya bu halden vazife çıkarıp bu işi yapan kadrolarını, kendi hukuk sisteminin cezayi yaptırımlarından muaf tutarak bir biçimde ödüllendirmesidir.

Davanın sanıkları dönemin Cizre İlçe Jandarma Komutanı olan Cemal Temizöz, Cizre eski Belediye Başkanı Kamil Atağ, Kukel Atağ, Temer Atağ, Adem Yakin, Abdulhakim Güven, Hıdır Altuğ ve Burhanettin Kıyak'tı.[2] Daha önceki duruşmalarda diğer tutuklular bırakılmıştı ve son duruşmada davanın tek tutuklu sanığı Burhanettin Kıyak da serbest bırakıldı. Hakikat Adalet Hafıza Merkezi, 2013 yılında Cizre'de Zorla Kaybetmeler üzerine yaptığı çalışmada kayıp yakınlarıyla onlarca görüşme yapmıştı ve istisnasız her görüşmede yukarıda isimleri geçenlerin hepsi veya birkaçı zorla kaybetme olaylarının failleri olarak dile getirilmişti (Bir hatırlatma: Hafıza Merkezi'nin son araştırmasında faili meçhullerin dışında sadece zorla kaybedilenler 1300'den fazladır. [3] İHD ise daha önceki araştırmalarında zorla kaybedilenlerin sayısını 800'den fazla olarak ifade etmişti.[4] Türk devletinin farklı kurumları aracılığıyla 1984 sonrası yaşanan iç savaşta sivil Kürtlerden zorla kaybetme ve faili meçhulle öldürülenlerin sayısı çok çok daha fazladır).

---

[1] Hakikat Adalet Hafıza Merkezi'nden çıkan ve Gülşah Kurt'un kaleme aldığı "Cezasızlık Sorunu: Soruşturma Süreci" başlıklı çalışma bir devlet siyaseti ve bir adalet kültürü haline gelen cezasızlığı inceliyor. Bizleri şaşırtmayacak bir bilgi de bu kavramın AİHM içtihadına Türkiye'yle ilgili bir kararla giriyor olmasıdır:"Cezasızlık olgusunun anahtar kavramlarından birinin dokunulmazlık olduğu açıktır. Dokunulmazlık aynı zamanda hesap verebilirliği imkânsız kılar. Hesap verebilirlik hem bir süreci ifade eder hem de bu sürecin sonunda faillerin eylemlerinin cezai, hukuki ya da idari yaptırımlarla karşılanması anlamına gelir. Hesap verebilirliğin bulunmayışı, soruşturma ve/veya yargılama süreçlerinin sonunda cezasızlığı doğurur. (…)AİHM içtihadında cezasızlık (impunity) kavramının ilk kez Türkiye'yle ilgili olarak verilen bir kararda kullanılmış olması, içinde yaşadığımız cezasızlık iklimi düşünüldüğünde son derece anlamlıdır."
http://yeni.hafiza-merkezi.org/wp-content/uploads/2015/02/cezasizlik_sorunu.pdf

[2] Serap Işık, *Temizöz Davası*: http://failibelli.org/davalar/temizoz-davasi/

[3]Göral, Özgür Sevgi, Ayhan Işık ve Özlem Kaya. 2013. *Konuşulmayan Gerçek:Zorla Kaybetmeler*. İstanbul: Hakikat Adalet Hafıza Merkezi. s. 22
http://www.hakikatadalethafiza.org/images/UserFiles/Documents/Editor/Yay%C4%B1nlar/HAH_Konusulmayan-Gercek_2013.pdf

[4] Hüsnü Öndül, *Zorla Kaybedilme*: http://www.ihd.org.tr/zorla-kaybedilme/

Bu rakam yüzlerce, binlerce değil sadece "1" de olabilirdi. Yani kaybedilen, katledilen yalnızca bir kişi de olsa bu olayın devlet hukuku gereği sorgulanması, açığa çıkarılması ve failin yargılanması beklenen, daha doğrusu günümüz modern devlet siyasasında olması gereken bir durumdur. Fakat ne yazık ki Türkiye'de hukukun hakkaniyetli bir biçimde hayat bulduğunu söylemek abes olacaktır. Tutarlı yürüyen tek pratik devlet mensuplarının hukuksuz uygulamalarının sürekliği ve cezasızlığıdır. 9 sanıklı Cizre JİTEM davasında hiçbir tutuklunun kalmaması, bu devlet anlayışının bir meseleyi çözmek istemediğinde konuyu mahkemelere havale ederek anlamsızlaştırdığının en açık göstergesidir. Oysa insanlara hukukun, adaletin olduğunu hatırlatan kimi tiyatrolar izletilir fakat devletin fail olduğu böylesi durumlarda davalar hiçbir zaman kendi hukuklarında yer aldığı şekilde bile sonuçlanmaz! Bu ilkesel olarak devlet dediğimiz mefhuma içrek bir haldir. Modern olanın öncekilerden farkı, şekle daha fazla vurgu yapması ve bunun ritüellerine fazla önem atfetmesindendir. Çünkü çağımızın mahkemeleri modern devlet denen aygıtın tek 'meşru' organıdır ve devlet her açıdan bu kurumun görünür olmasını isteyerek bir nevi kâğıt (anayasa) üstünde bağımsız bırakır. Hukuk metinlerinde onlarca yasanın yer alması, orada hakkaniyetli bir hukuk düzeninin olduğu ve oturduğu anlamına gelmemektedir.

Cezasızlık siyaseti, Türk devletinin sadece kuruluşundan itibaren değil öncesinden kalan adaletsiz bir siyasi arka planın ürünüdür. Geçmişin her anının kutsandığı bir devlet ve toplum geleneğinde hatayı kabullenmemek ve doğal olarak geçmişiyle yüzleşmemek, korkular ve yalanlar üzerine kurulu soyut bir Tarihin biriktirdiği günahların o devleti ve toplumu her an takip etmesine sebebiyet vermektedir. Türk devletinin ve toplumunun geçmişiyle yüzleşememesinin en temel sebebi budur. Çünkü nereden, hangi olayla, hangi katliam ve soykırımla yüzleşmeye başlayacaklarını bilemiyorlar! Dolayısıyla Türk devleti ve bunu kabullenen toplumunun bu günahkâr ortaklığı kimi kesintilere uğrasa da devam etmiştir. Devlet sürekli muhalifine ceberutluğunu en sert biçimde gösterirken kendi hukukuna aykırı hareket etse de, mensuplarına "cezasızlık siyasetini" uygular ve mahkemeler bu hukuksuz ve adaletsiz olayların üzerini kapatmakla meşguldür! Burada devletin belki de en kurnaz siyaseti tüm günahlarına toplumu da ortak etmesidir. Dolayısıyla bu adalet sistemine taşı atacak ilk günahsızı bırakmamak gibi bir siyaset gütmüştür.

Yukarıdaki davada isimleri zikredilen Jitem mensuplarını, hem kayıp yakınları hem de Şırnak ve Cizre'deki avukatlar bu ölümlerin bölgedeki sorumluları olarak dile getirilmektedir. Peki devlet göz göre göre bu davada kimseyi tutuklamayarak ne söylemek istemektedir? Ya da bu cezasızlık salt rutin dışı bir durum mu yoksa devletin en derinlerinde yer alan yerleşik bir siyasetin karşılığı mı? Cizre Jitem davası, Türk devletinin Kürt/Kürdistan siyasetinin ana mantığını içeren yerel bir davadır. Bu dava Kürt meselesinin Türkiye'deki çözümü açısından da önemli bir konumdadır ve çözüm süreciyle de ele alındığında iki yönlü bir hukuki süreç gerektirmektedir. Birincisi devletin yüz yılık bir inkârı ve buna karşı Kürt siyasi hareketinin mücadelesi sonucu gelinen aşamada tartışılan müzakere ve bunun en temel belirleyenlerinden biri olan yüzleşmedir. Yüzleşmek ahlaki olduğu kadar hukuki bir içeriğe de sahiptir ve asgari düzeyde bir hukukun olmasını gerekli kılar. Geçmişte hesabı sorulmamış devlet ve devlet kurumları kaynaklı ihlaller ve suçlarla yüzleşilmesini gerektirir. Diğeri de Türk devletinin kendi hukukuna, anayasasına/yasalarına göre suç sayılan olayların (Cizre'de 20 sivilin

öldürülmesi gibi) faillerinin yargılanması ve cezalandırılmasıdır. İlki öncelikli olarak siyasaldır (vicdani ve ahlakidir), ikincisi ise öncelikli olarak hukukidir ve doğal olarak yasalar çerçevesinde bu yükümlülükler yerine getirilmelidir. Dolayısıyla devlet iki yönlü olarak bir sınavdan geçmektedir: hem Kürt meselesine yaklaşımı, yani inkârcı devlet siyasetini sürdürüp sürdürmeyeceği, hem de suç işlemiş mensuplarını ne şekilde yargıladığı hususunda. Devletin bu çift yönlü hukuki ve siyasi kıskaçtaki tavrı onun önümüzdeki döneme dair fikriyatını da ele verecektir.

Lakin yukarıda da kısaca belirtildiği gibi devlet kendi mensuplarına, kurduğu göstermelik mahkemelerde ceza vermeyerek hukuki açıdan yeni ve adil bir anlayışa sahip olmadığını göstermiştir. Ki bu durum birkaç yıl önce açılan Ergenekon ve Balyoz davalarında da anlaşılmıştı. O davalarda yargılanan askerlerin birçoğunun özellikle 1990'larda Kürdistan'da görev yapmaları ve zorla kaybetmelerde, faili meçhullerde, köy yakmalarda ve yine zorla göçertmelerde en etkili pozisyonlarda oldukları bilinmesine ve en üst derecede sorumlulukları olmasına rağmen sadece AKP'ye darbe yapmak gibi gerekçelerle yargılanıp bırakılmaları bu yargı ve hukuk tiyatrosunun bir göstergesidir. Dolayısıyla *Cezasızlık ve Adaletsizlik*, Türk devletinin kendi kurumları ve mensupları mevzubahis olduğunda uyguladığı en istikrarlı davranış halidir. Devletin yargı kurumları bu cezasızlığı görevsizlik, yetkisizlik, takipsizlik ve zamanaşımı[5] gibi hukuki terimlerle yasal bir forma sokup süreci bitiriyor. Suç işleyen devlet mensupları kendi kurumlarının bu hukuk(suz) felsefesini çok iyi bildiklerinden, göstermelik bir yargı ve bazen de kısa süreli tutukluluk sürecinden sonra aklanacaklarının farkındalar. Bu sebeple öldürmek, kaybetmek, köy yakmak gibi olayların gerçekleştirilmesinde herhangi bir pişmanlık ve suçluluk/hukuksuzluk görmediklerinden aynı olayı emir veya "ihtiyaç" dâhilinde bir daha gerçekleştirmekten geri durmuyorlar.

Devletin, kurumlarının ve mensuplarının sadece son yüz yılda gerçekleştirdiği birçoğu katliamlarla biten onlarca toplumsal ve siyasal olayda kendi hukukunu işletmemesi ve üstüne failleri ödüllendirmesi, bu olayların hala devam etmesini sağlayan en önemli etkendir. Devlet bu süreçlerde toplum içinde çok fazla deşifre olan ve bilinen kimi kurum ve şahsiyetleri de yine benzer bir hukuksuzluk süreciyle "cezalandırarak" ortadan kaldırmaktadır. Hala açıklanamayan, netleşmemiş birçok asker-sivil devlet mensubunun ölümü bu hukuksuz yaklaşımın devlet içi sonuçlarıdır. Böylesi olaylar çeşitli komplo teorilerine konu olsa da ciddi bir gerçekliği barındırdıkları da bilinmektedir.

Cizre örneğinde dile getirilen bu hukuksuzluğun devam etmesini sağlayan en önemli faktörlerden biri de devletin suç işlemiş mensuplarını cezalandırmayıp daha üst görevlere terfi etmesidir. Son yüzyıl Türkiye tarihi bunun onlarca, yüzlerce örneğiyle dolu. Sadece birkaçını burada zikretmek, nisyan ile malul hafıza-i beşeri tazelemek, bizlere devletin işleyiş kodlarını bir parça gösterecektir. Daha kitlesel olayları ele aldığımızda bu zihniyetin kökenlerini rahatlıkla görebiliriz: Ermeni soykırımını, Rum sürgününü, Zilan ve Dersim katliamlarını

[5] Gökçen Alpkaya, İlkem Altıntaş, Öznur Sevdiren, Emel Ataktürk Sevimli, *Zorla Kaybetmeler ve Yarginin Tutumu*, s.28
http://www.hakikatadalethafiza.org/images/UserFiles/Documents/Editor/Yay%C4%B1nlar/HAH_Zorla-Kaybetmeler-Yarg%C4%B1_2013.pdf

organize edenlerin devlet içindeki hızlı yükselişleri böylesi bir hukuksuzluğun ve de cezasızlığın sonucudur. Daha somut bir örnek açısından *Türkiye Büyük Millet Meclisi Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu*'nun raporunda da dile getirildiği üzere; 6-7 Eylül olaylarında Mustafa Kemal'in Selanik'teki evine bombayı koyan, suçluluğu ispat edilen ve İstanbul'daki gayri-Müslim nüfusa yönelik pogroma dönüşen olayların fiili müsebbibi Oktay Engin'in siyasi kariyeri oldukça "parlaktır." Raporda kendisi hakkındaki ifade şöyledir; "siyasi cinayetlerin, kontrgerilla eylemlerinin başladığı yıllardan, 12 Eylül darbesine kadar en kilit makamlarda görev yaptı. Emniyet Müdürlüğü Planlama Daire Başkanlığı'nın ardından Eskişehir ve Nevşehir Valiliği görevlerinde de bulundu ve sonrasında emekli oldu." [6] Devlet görevlilerinin böylesi bir motivasyona sahip olmalarının, onların suç addettiğimiz birçok olayı yükselmek için birer basamak olarak görmelerine sebep olduğu aşikârdır. Yine 1993'te Sivas'ta Madımak otelinin yakılması ve 35 kişinin öldürülmesi sonrası bu olayı gerçekleştirdikleri düşünülerek yakalanan ve yargılanan sanıkların savunmasını kimi muhafazakâr avukatlar üstlenmişti. Bu avukatların birçoğunun daha sonra muhafazakâr partilerden bakan, milletvekili, yüksek yargı mensubu, belediye başkanı, parti yöneticisi gibi mevkilerle ödüllendirilmeleri[7] cezasızlık zihniyetinin, sadece devletin çekirdeğinde değil ona suç ortağı olan toplumun ne yazık ki çok geniş bir kesiminde olduğunu da gösteriyor.

Yine daha 12 yaşında olan Uğur Kaymaz ve babası Ahmet Kaymaz, 21 Kasım 2004 tarihinde Kızıltepe'deki evlerinin önünde özel timlerce katledilmişti. Bu davada yaşanan gelişmeler ve faillerin olay sonrası yargılanmaktan ziyade bürokratik açıdan yükselişleri, hem hukukla hem de sadece Kürt halkıyla değil tüm Türkiye toplumlarıyla nasıl dalga geçildiğini, hukukun hiçbir meşruiyetinin ve güvenilirliğinin kalmadığını göstermektedir; Avukat Meryem Erdal'ın ifadesiyle "Olayın olduğu dönemde Kızıltepe kaymakamı olan Engin Durmaz olaydan kısa süre sonra Erzurum Vali Yardımcılığı görevine, operasyonu organize eden, yöneten ve olayda doğrudan sorumluluğu bulunan Mardin Emniyet Müdür Yardımcısı Kemal Dönmez 1. sınıf emniyet müdürlüğüne terfi ettirildi (…) Bu yaklaşımın altında, ihlalde bulunan devletin, cezalandırma dâhil her türlü yasal, idari, adli ve fiili önlemi alma iradesine ve gücüne sahip olduğu gerçeği yatmaktadır. Ne var ki, insan hakları alanındaki deneyimler, ihlalci devletlerin, izledikleri politikanın bir parçası olarak, gerçekleştirdikleri ihlalleri etkin biçimde soruşturmaktan, kovuşturmaktan ve yaptırıma uğratmaktan ısrarla kaçındıklarını göstermiştir. Bunu, kısaca, devletlerin "cezasızlık politikası" olarak adlandırmak mümkündür"[8]

Devletin bu cezasızlık ve adaletsizlik siyaseti sadece devlet mensupları ve devletin "kullandığı" kimi çevreler için geçerliyken, çok küçük yaşlarda toplumsal eylemlerde yer alan çocuklara ise yüzyılları bulan cezalar verilmektedir. Son çıkan iç güvenlik yasasının kabul edilmesinin hemen ardından trajik bir gözaltı olayı da Mersin'de gerçekleşti. Kobanê sınırına gittiği ve polise mukavemet ettiği gerekçesiyle 7 yaşındaki bir çocuğun gözaltına alınması ve

[6]Türkiye Büyük Millet Meclisi Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu Raporu, s. 69
http://dosyalar.hurriyet.com.tr/haber_resim_3/genel_degerlendirme.pdf
[7] http://blog.milliyet.com.tr/sivas-katliami-nda-saniklari-savunan-avukatlar-simdi-ne-yapiyor-/Blog/?BlogNo=353491
[8] Meryem Erdal "Cezasızlık", Diyalog, Kasım – Aralık, s.52-60
http://e-kutuphane.ihop.org.tr/pdf/kutuphane/1_49_2009-12-01.pdf

ancak savcılığa götürüldükten sonra serbest bırakılması[9] ceza ve cezasızlık, daha doğrusu hukukun bu ülkedeki durumunu göstermesi açısından manidar bir örnek. Türk devletinin hukuk sistemi kadar esnek başka bir kurumu yoktur. Diğer bir ifadeyle ikiyüzlü (iki anlamıyla da) bir hukuk sistemi inşa edilmiş. Devlet böylece hukuksuzluğunu kendi çıkarınaysa cezasız bırakmakta, fakat Kürt, yoksul, gayri-Müslim yani bilumum "ötekiler"e karşı da devlet düşmanı hukukunu sürekli ve sürekli en sert biçimde uygulamaktadır.

Tüm bu örnekleri ve Türkiye'nin hukuksuz geçmişini düşündüğümüzde Cizre JİTEM davasında tutuklu kimsenin kalmaması biraz anlaşılıyor. Kısa bir süre sonra davanın da düşmesi en büyük ihtimallerden biridir. Bu dava rutin dışı bir istisna değil aksine gerçek ve rutin bir devlet uygulamasıdır. Devlet, cezasız bırakarak ödüllendirdiği kadrolarıyla bugünlere geldi. Dolayısıyla kendi varlığını tehlikeye atacak bir durumu, kendi hukuk sisteminde olsa bile uygulamaktan kaçınacaktır. Bu devletin ontolojik bir sorunudur ve devlet, kurumları ve yöneticileriyle bunu kolay kolay terk etmeyecek bir pozisyondadır. Aksine toplumu da bu hukuk sistemlerine ortak ederek muhalefeti de engelleme siyasetine başvuracaktır. Fakat devletin hukuk sisteminin bu ikiyüzlü ve karamsar tablosu, onun kadiri mutlak bir sistem olduğu anlamına gelmiyor. Aksine daha kırılgan ve yeniye bir o kadar açık hale gelmesini de sağlıyor.

[9] http://www.ozgurgundem.com/?haberID=130039&haberBaslik=Polise%20mukavemet%20ya%C5%9F%C4%B1%207%E2%80%99ye%20d%C3%BC%C5%9Ft%C3%BC!&action=haber_detay&module=nuce